

Kdo je expertem na lidskou nouzi?

Daniela Vodáčková

V nové rubrice Rozhovor plánujeme přinést informace o zajímavých osobnostech působících v různých kontextech sociální práce.

Rada Bandita jsem poznala v roce 2016, když jsem začala působit jako lektorka krizové intervence v organizaci Jako doma. Rad mě okamžitě zaujal jako důležitá osobnost, spiritus agens projektu podporujícího ženy bez domova a samozřejmě také jako autor nepřehlédnutelné knihy Naděje je na druhém břehu, jejíž recenzi jsme publikovali ve druhém čísle Fóra sociální práce v roce 2017. Nyní ho představujeme v následujícím rozhovoru:

(Sedíme v zahradní restauraci v Kobylisích. Zleva od nás je velká dřevěná socha Buddhy, zprava polehává na gauči místní kočka. Je konec června. Začíná právě horké léto.)

Rade, jsem moc ráda, že jsme se sešli, ačkoliv vím, že to pro vás nebylo z časových a momentálně i zdravotních důvodů jednoduché. Jak už víte, ze strany naší katedry vznikl zájem poznat více vaši práci i vaši bytost. Víme, že máte úzké vazby s určitou formou sociální práce a zároveň bych si s vámi chtěla také povídat o projektu Jako doma, a samozřejmě nejen o něm. Začneme prosím historií, kde a kdy jste vystudoval, kdy jste studoval. Jak daleko v čase mám jít?

Do času, který má vztah k vaší profesní současnosti.

Já bych stopy svého zapojení, toho, co dělám dnes, hledal na gymnáziu v moravském Šternberku na konci devadesátých let. Tam šlo zejména o to, že jsem publikoval časopis zvaný Kladivo, který měl být zrcadlem studentského života a už tenkrát kriticky nahlížel na instituci jako takovou, na školu, na instituci státu a na určité politické aspekty, které tam tenkrát figurovaly. Kriticky jsme se k tomu vyjadřovali já a moje spolupracovnice a skončilo to tím, že nám ten časopis zakázali (smích).

V devadesátých letech vám ho zakázali (smích)?

V roce 1998.

Devět let po revoluci! Čím to, že vám zakázali devět let po revoluci, kdy se věci hodně uvolnily, časopis?

(smích) Psal jsem příliš explicitní texty, které se kriticky vymezovaly vůči fungování té instituce. Já jsem tehdy bydlel na internátu, a kriticky jsem nahlížel, jak funguje internát, jak tam funguje hierarchie, ať už mezi studenty, tak ve vztahu učitel a student, vychovatel a student a byly to provokativní texty, které například mluvily otevřeně o právu na kouření studentů (smích). Já jsem už tehdy začal „mít to právo“. Tehdy se v mně vyvíjela nějaká míra soucitu, začal jsem být vegetariánem a sledoval jsem, jakým způsobem se zachází se zvířaty a současně jsem začal reflektovat, jak je zacházeno se studenty, a nějak to začalo tvořit takovou nehierarchizovanou křivku,

v níž se ta témata prolínala a dostávala se na stejnou úroveň. Zjišťoval jsem, že zvířata, lidé a já jako self jsme nuceni žít určitým způsobem, což byl pro mě impuls uvažovat, jak se osvobodit. A tady začínají kořeny aktivismu, který prochází celým mým životem, ať už profesním nebo osobním.

Hrálo nějakou roli, že ten internát, a to gymnázium jsou na Moravě, a ne v Čechách nebo v Praze? Nebo tohle je univerzální téma, které byste řešil všude?

Já myslím, že to, že pocházím ze Severní Moravy, kterou považuji za poměrně drsný kraj, roli hrálo. Mně na Severní Moravě nebylo nikdy dobře a hledal jsem důvody, proč tomu tak bylo. Myslím si, že forma komunikace mezi lidmi na Severní Moravě je na mě příliš drsná, že jsem takový citlivý přijímač informací a potřebuji takovou formu jemnosti, naslou-

chání a nemám rád ostré hrany. Severní Morava je pokrytá jehličnatými lesy, ostré hrany v té krajině jsou všude, z tohoto důvodu mi tam nebylo dobře. Odešel jsem na Olomoucko, tam to bylo daleko lepší, nicméně ty kroky poměrně rychle směřovaly do Prahy. Tam jsem se zapojil do squatterského hnutí v jednom z nejstarších pražských squatů v Praze — Papírně. V té době byly v Praze takové tři aktivní squaty, patřila k nim ještě Ladronka a Milada. Papírna byla v Holešovicích. Bydlel tam i Jakub Polák, známý anarchista. Tehdy jsem byl ještě mládě, co se rozkoukává v aktivistickém světě. Zažil jsem v té době první demonstrace, první diskuse, panely, různé výstavy, strašně moc koncertů, akcí, které měly politický podtext, a já jsem zjistil, že v tom politickém dialogu nacházím jemnost, kterou hledám, nebo možná ne v politickém dialogu, ale prostě v dialogu jako takovém. Teď dělám výcvik v dialogické praxi a v té době jsem začal objevovat kvalitu dialogu, potřebu dialogu, nutnost dialogu bez ohledu, jestli to téma bylo politické, lidskoprávní, osobní. Objevoval jsem, jakým způsobem se k sobě vztahujeme a jak to ovlivňuje naše dobro a dobré bytí. Současně jsem v té době onemocněl bipolární poruchou.

Můžeme v tomto rozhovoru s touto informací nějak zacházet?

Určitě. Jsem v destigmatizačním týmu, tak se snažím sám sebe nestigmatizovat.

Já to samozřejmě vítám a vážím si toho, že mluvíme otevřeně o těchto tématech. Záleží na tom, do jaké hloubky budete chtít mluvit o sobě, já to budu respektovat, je to otázka naší vzájemné dohody.

Ta nemoc znamenala, že jsem nedokončil nějaké školy a že jsem nebyl schopen ve svých „dvacítkách“ se stabilizovat. Prostředí squatterské scény je samo o sobě dost

živý organismus plný impulzů, takže mě to samozřejmě destabilizovalo ještě víc. V roce 2002–2003 došlo k první hospitalizaci, po které jsem ztratil určité iluze a vyústilo to v rozhodnutí opustit Českou republiku a škodou stovdvačátkou (smích) jsem odjel sám do Anglie, aniž bych uměl mluvit anglicky. Po cestě na mě troubila obrovská auta, řidiči byli nadšení, že něco takového po cestě ještě jede. A ono to tam dojelo. Bylo to důležité, že to tam dojelo, protože celá Anglie byla pokračováním toho dialogu. Ale já jsem ještě neuměl anglicky, nicméně jsem se tam octnul v pozici, kdy aktivistická scéna mě držela, hýčkala, kolíbala. Byl jsem sice zranitelný, ale sociální svět, který mě obklopoval, byl nápomocný do té míry, že jsem mohl fungovat a rozvíjet se. Kdybych takovou pomoc nedostal, mohl jsem klidně skončit na ulici, nebo prostě nedobře. A myslím si, že tam jsem zažil obrovskou sílu subkultury, jak si lidi mohou navzájem pomáhat. Díky tomu jsem zhruba za čtyři roky mohl začít také něco poskytovat. Rozvíjel jsem se v angličtině, vystudoval jsem tam znovu střední školu, sociální vědy, pak jsem šel na vyšší odbornou sociální politiky. První školou byla Islington Community College a druhou Hackney Community College. Během studia těchto dvou škol jsem se angličtinu naučil do takové míry, že jsem podal přihlášku na vysokou školu poměrně vzápětí a vystudoval jsem sociální práci na University East London. Stal jsem se sociálním pracovníkem s tím, že jsem měl trénink, užší vzdělání ve třech oborech jako bylo duševní zdraví, ochrana dětí a bezdomovectví. Hodně jsem dobrovolničil a pracoval na různých pozicích zejména v oblasti bezdomovectví a duševního zdraví. A začalo se mi v hlavě propojovat, jak je nesmírně důležité spojení bydlení, bezpečí a duševního zdraví a zažíval jsem to i na sobě. Myslím, že to byla doba, kdy jsem se co nejvíc stabilizoval, protože veškerá má energie, veškerý můj zájem byly směřovány do jednoho středobodu, a to bylo to studium samotné, zapomněl jsem přitom na nějaké trable. Byl jsem tam hodně šťastný.

V Anglii jsem žil deset let, pracoval, studoval, různě se to prolínalo, dělal jsem taky řidiče. Potom jsem potkal mladou ženu, velkou osobnost, Conny, byla naprostým amatérem v metodě dialogu, v aktivismu, ale měla naprosto přirozenou schopnost tohle aplikovat. Bylo to v ní. Přitom neznala teorie, nikdy o tom dříve neslyšela. Takle osobnost mě inspirovala, zamiloval jsem se. V té době jsem dostal nabídku studovat doktorská studia na univerzitě, ale ona mi řekla: „jestli chceš, aby naše cesty šly spolu dál, tak musíme jet na Sibiř (smích), musíme zvednout kotvy“. Takhle začala moje dvouletá cesta kolem světa. Z Londýna jsme přes Evropu, Litvu a Lotyšsko jeli do Ruska, přes Moskvu a St. Petěrburg až za Ural. Cestovali jsme přes Sibiř až do Vladivostoku, což byla naprosto úžasná zkušenost, a z Vladivostoku jsme pokračovali do Koreje. Tam jsme byli tři měsíce a realizovali určité umělecké záměry. Přivezli jsme nějaké umění z Evropy, posbírali jsme a vystavovali různé artefakty a fotografie, co jsem dělal v Rusku. V Koreji byl o to obrovský zájem, sami jsme měli záměr sbírat umění místních umělců, sami také tvořit a nabídnout to někde v další zemi, která je před námi.

*Co jste tvořili vy? Fotografie nebo ještě něco dalšího?
Fotky, video, audiovizuály.*

*Tak jste nabalovali ty kulturní věci a nesli jste dál. Takového sněhuláka jste dělali.
Ano byla to taková rostoucí výstava. Říkali jsme tomu „Evergrowing exhibition“.*

Sibiří vaše cesta končila?

My jsme se ze Sibiře trajektem přepravili do Koreje, tam jsme tři měsíce zpracovávali výtvarný a dokumentární materiál v takovém kulturním uměleckém centru, kde nás vzali pod křídla, protože nastala zima, a i my jsme potřebovali hodně odpočívat. V Koreji jsme zrealizovali několik výstav, také v Soulu a dál jsme pokračovali na Aljašku. Dál jsme se nemohli dostat, kontejnerová doprava nikam jinam nesměřovala, my jsme se potřebovali nalodit, přeletět... Na té Aljašce jsme byli někdy v létě 2011, to znamená, že jsme se octli na vrcholu kontinentu, který je obrovský a dá se přejíždět krásným způsobem bez velkých bariér. Tam začalo naše rok a půl roční cestování, které jsme věnovali Severní Americe, Kanadě, až jsme dojeli do Mexika.

A jaké to bylo na Sibiři?

Setkání se Sibiří byl naprosto klíčovým momentem v mém životě. Víte, tam je jen jedna silnice, která vede z Moskvy do Vladivostoku. Takže všechny cestovatele, které můžete potkat, potkáte na té silnici. Všechny vesničky na Sibiři jsou kolem této silnice, pokud nechcete zajíždět vlakem do severních částí, do Jakutsku, kam bychom se s autem nedostali. Silnice na Sibiři se téměř každý rok znovu a znovu opravuje, protože je postavená na permafrostu a ten ji často rozbije. Bylo to hrozně dramatické, jestli vůbec projedeme. Neměli jsme velké cíle. Chtěli jsme udělat pár výstav, mluvit s lidmi. Tam se mi ukázalo, jak je člověk nepopsatelný. Bylo to překvapivé, koho můžete potkat v určitém hávu či jakési skořápce. A překvapení se neustále opakovalo, jak jsme byli na Sibiřinech závislí. Když jsme potřebovali vodu, znamenalo to zaklepat někomu na dveře v nějaké malinké vesničce uprostřed Sibiře, kde tisíc kilometrů doprava a doleva není vůbec nic. Tak jsme zakleпали a otevřel nám lékař, v takové dřevěné chaloupce nebo doktor filozofie nebo někdo úžasný, s nímž jsme mohli trávit spoustu času, ti lidé uměli anglicky a pořád nás překvapovali. Šokující byla míra putování jejich vlastních mladých lidí, stopovali po magistrále, a byli zvyklí za toho stopa zaplatit. My jsme to odmítali, oni pak byli uražení, jak jsme pak zjistili, je to jejich zvyklost takhle cestovat. Překonávali obrovské vzdálenosti, třeba do školy, 2000 km jedním směrem. Potkali jsme člověka, který šel pěšky tu samou trasu, co jsme ujeli autem. Byl to člověk s duševním onemocněním, který byl do svých 45 let držen v ústavu a oni tam potom v rámci deinstitucionalizace propustili spoustu lidí do domácí péče. On byl jedním z nich, žil v tom ústavu odmalička a ve svých 45 letech se rozhodl, že projde pěšky Rusko. I teď mi naskakuje husí kůže, protože ten člověk byl obrovskou inspirací. Byl zbídačený fyzicky i psychicky, ale našel v sobě nějakou třetí sílu, která ho na těch nohách denně posunovala na cestě, která má 11 000 kilometrů, a to není žádná legrace.

Tomu se říká nezdolnost. To mě dojíhá.

Já jsme se ho ptal, jestli by nechtěl s námi strávit nějakou dobu v trucku, že si uděláme čaj, přespí u nás a on mi řekl: „Hele já bych to moc rád přijal, ale nemůžu, protože mám strach, že když si sednu, tak už se nezvednu.“ Báł se zastavit. Šel víceméně pořád, spal za chůze nebo ve stoje, my víme, že přešel Sibiř, víme, že se do Vladivostoku dostal s měsíčním zpožděním po nás a tam už na něj čekaly televizní štáby, což se stávalo i nám. Protože cestovatelé do Ruska a na Sibiř se tradičně zastavují v Irkutsku, což je město na straně Bajkalu, většinou míří k Bajkalu a tam jejich cesta končí. A my

jsme se dostali dál. Jakékoli město a vesnice, kam jsme přijeli, tak to byla událost, lidi vybíhali z domů, ptali se, jak jsme se tam dostali, ptali se, jestli už skončila válka.

Jakou válku mysleli? (smích)

Druhou světovou. Jedna stará paní říkala, že jsme konečně přijeli jako poslové dobrých zpráv! Pak se trochu zarazila a říkala: „Ale vy nejste nacisti!“ Já bych o Sibiři mohl vyprávět dlouho.

Vy jste to někde popsal?

V Novém Prostoru vyšlo několik článků v roce 2013. Jeden z těch článků se jmenuje Starostlivá Sibiř.

Sibiř jste projeli, dostali jste se do Severní Ameriky, jak to bylo dál?

Severní Amerika byla velká změna, protože po té velké míře zájmu na Sibiři a v Koreji jsme byli najednou anonymní cestovatelé, kterých je tam spousta. Protože spousta lidí v Severní Americe řeší své bezdomovectví tak, že cestuje a žije v autě.

Byla to pro vás úleva nebo ztráta ten pocit, že jste najednou mezi spoustou stejných?

Byla tam míra obojího. Úleva, že už na nás nebyl vynakládán takový tlak stran mediální pozornosti a ztráta, že se nedalo jít tak hluboko v dialogu či kontaktu. My jsme ale pak začali vyhledávat subkulturní prostředí, lidi, o nichž jsme věděli, že vítají cestovatele. A museli jsme na tom aktivně pracovat, abychom se tam cítili dobře, ale nakonec to šlo.

Rade, jak jste se pak octnul zase zpátky v Čechách? Zajímala by mě vaše práce také u té bezdomovecké komunity.

My jsme s mojí partnerkou Conny přicestovali do Prahy. Do Londýna zpátky nechtěla. Bydleli jsme společně asi čtyři roky na Újezdě. Ale jak se to stává s tou mojí nemocí. Přišlo hypomanické období, velmi silné, velmi tvůrčí. Setkával jsem se s různými lidmi, diskutoval spoustu politických témat, byl jsem takový žádaný. Nový Prostor se mnou chtěl spolupracovat na základě článků z cest, dostal jsem několik nabídek z neziskového sektoru, abych spolupracoval nebo vedl projekty a já jsem na to hodně reagoval. To nakonec vedlo k tomu, že jsem se stal integrální součástí neziskového sektoru — pro mě nově, byl jsem víc slyšet a vidět v tom „nezisku“ daleko víc než v subkultuře a v aktivismu. To byla pro mě změna. Když už mě potřetí v nezisku oslovili ke spolupráci, tak jsem přijal za podmínky, že mé myšlenky, nápady budou diskutovány. Já jsem byl nalitý neomarxismem a byla pro mne vždy důležitá dialogická praxe, rozhovor, vztahovost. Neomarxistická myšlenková základna u mě spočívala v tom, že jsem vždycky chtěl rovnostářský systém. Když za mnou kolegyně Lexa přišla s myšlenkou pracovat se ženami bez domova, tak já jsem si dal jako podmínku, že je nutné, abychom byli na stejné úrovni jako naše cílová skupina. Že není možné z mého filozofického hlediska to vést jinak.

Znamenalo tohle východisko životní styl nebo nějakou míru chudoby?

To jsem úplně na mysl neměl, spíš šlo o rovnost v přístupu k informacím, k rozhodování, k míře zapojení. Já jsem nechtěl, aby ty ženy byly pasivní příjemce, co my jako elitní skupina pro ně vytváříme.

Já vím. Tyhle otázky, když jsem jako lektor vstoupila do vaší organizace, jsme zmiňovali a diskutovali a chápala jsem to tak, že vaše organizace je stavěná na demokratických principech a že ji vaši klienti spoluutvářejí. Vy jste to tehdy říkal, že vznikala plošně. To znamená, že existuje nějaká báze, na níž stavíte tu organizaci společně, aniž byste představovali ty myšlenky cílové skupině. Že cílová skupina a vy jste nějaký společný útvar.

Ano, tohle rovnostářské uvažování a fungování bylo a je pro mě hodně důležité. A tím, že jsem zažil extrémní chudobu a tu „disability“ jako určitou míru zranitelnosti, jsem mohl vyžadovat rovnost v naší organizaci.

Když jsem tam vstoupila, tak jsem cítila velkou snahu právě o tato východiska. A taky hloubkou slušnost a úctu vůči vašim klientům. Teď to objasňujete, že vy jste poznal tu „disability“. Poznal a poznávám a žiju ji, a proto od lidí kolem sebe jsem vždycky vyžadoval, abychom byli neexpertní, aby expertností byla „disability“.

V jakých letech jste tvořili organizaci Jako doma?

2013, 2014, 2015 až do dneška. Stále je tvořena.

A zároveň, protože mám možnosti ji zblízka sledovat, tak vím, že naráží na nejrůznější ekonomické nesnáze a taky na nějakou úroveň vyčerpání pracovníků.

Já myslím, že to popisujete velmi dobře a samotného se mne to dotýká, ale mám pocit, že ta organizace potřebuje nějakou míru restrukturalizace.

Máte nějaké nápady, co by se mělo stát?

Myslím, že ten paradoxní důvod, proč se do těch finančních problémů Jako doma dostalo, jsou peníze, které čerpalo z evropských fondů. Muselo vyhovět tomu systému v mnoha ohledech, po ekonomické stránce, po stránce konstrukce a vedení programů; prostě naplňujeme požadavky systému místo toho, abychom se zabývali těmi základními principy. Myslím si, že Jako doma stála vždycky na pilířích aktivismu, evropské granty způsobily, že jsme z těch aktivistických pilířů slevili a dostali se do okruhu tradičních neziskovek. Podle mého názoru cesta k nápravě vede jen a jedině v návratu ke kořenům, a to k aktivismu.

Máte odhad, že je vůle v organizaci tohle udělat?

Obávám se, že ne v tuto chvíli a myslím si, že je to kvůli té vyčerpanosti. Je mi to líto a kdybych byl osobně silnější a zdravější, tak bych se asi znovu zapojil a zkusil ty věci zase znovu nějak ovlivňovat. V posledních čtyřech letech jsem ale byl nemocný, opakovalo se, že jsem nemohl jaksí dostat, tak jsem se rozhodl, že z Jako doma odejdu a uvidím. Samozřejmě se mne to hodně dotýká. Dovedu si ale představit, že se Jako doma oprostí od těch financí a začne dělat aktivismus a začne ho dělat s těmi ženami dobře.

A co myslíte, že teď ta organizace potřebuje? Čas a odpočinek nebo další čerstvé spolupracovníky nebo finanční injekce?

Krizový management. Mělo by se udělat nějaké strategické plánování, oklestit aktivity v organizaci, které jsou vázány na granty a zvážit, do jaké míry je přínosné další granty čerpat, když potom 70 % týmu je z toho úplně na hlavu. Nevidím vůbec žádný

problém v tom komunitní centrum zachovat a vést je svépomocně bez ohledu na nějaké finanční injekce zvenku. Myslím si, že to je možné, že je to možné vystavět na principech solidarity a svépomoci a pomoci komunity, zapojením dobrovolníků, zapojením těch žen samotných, myslím si, že je spousta kreativních cest, jak tohle udržet.

Ta jídelna Kuchařek bez domova pořád funguje.
Ano.

Já osobně vím, že je to moc dobrý projekt a zároveň je to velmi náročný projekt. Možná náročnější, než se předpokládalo.

Zase. Ta finanční stránka vyčerpala to jádro týmu. Ukázalo se to být daleko náročnější, než jsme očekávali, ale co se týče toho projektu samotného, tak on je hrozně jednoduchý. Já si myslím, že tam je důležitý radikální střih od evropských peněz. Provozovat bistro na Smíchově není problém. Není důvod, proč by to měl být problém se dvěma až třemi ženami bez domova, které budou zapojeny víc, a budou motivované k tomu, aby se tam něco vydělalo. Prostě musíme být přestat odpovědní vůči těm velkým hráčům, protože nás drtí.

Nejste první nebo poslední organizace, kde mě to vede k podobným úvahám. Za deset let už pravděpodobně poznáme, jak to mělo či má být dál. Nyní jsme v takové paradoxní fázi — potřebovali bychom udržet to, co dobře funguje bez evropských peněz a vypořádat s tím, že evropské zdroje naší zemi opouštějí. Dostáváme se do období určitého rozhraní.

Není důvod, proč by to nemělo bez nich jít dál. V Praze paralelně vznikala dvě bistra. Bistro Střecha a bistro Kuchařky bez domova. Bistro Střecha se evropské peníze neopíralo, mohli si vybrat lokalitu, mohli si vybrat cílovku, mohli si vybrat, co chtěli a paradoxně prosperují daleko líp než naše jídelna, která je svázaná ze všech stran — cílovou skupinou, tím, jaké úvazky a kolik jich tam bude, jakým způsobem bistro bude řízeno, finančně atd. My jsme prostě úplně neschopní kroku vpravo vlevo, protože jsou ty ostré hrany všude. A vidím, že koncept, který je okopírovaný od Kuchařek bez domova o pár bloků dál, může fungovat a důvod je ten, že tam ty hranice nemají.

A kdo tam vaří?

Bistro Střecha je družstevní projekt, pár nadšenců, kteří do toho dali vlastní peníze, díky tomu nemají tak vyčerpaný tým, mohou pracovat o sobotách a vychytat sobotní akce, které jsou důležité pro příjem, můžou pracovat o večerech, můžou si každý týden nastavit, jaký jídelníček chtějí, protože nemají dva nebo tři lidi, kteří jsou těžce ohybatelní, jako máme my a kteří nám v jinou hodinu nepřijdou, protože jsme takhle na začátku nastavili, že dostanou dobře zaplacenou práci a pevnou pracovní dobu a tak dál. Nevzniklo tam, co jsme měli udělat na začátku, jako pojďme se dohodnout na ceně a co za to dneska uděláme — flexibilita. Máme tam určitou míru rigidity, to se dá odbourat.

Já jsem trošku votravnej a zlej, když se potkám s holkama, tak ony ze mne cítí tu energii, kritickou energii a tendenci jim radit.

Já si myslím, že se ještě tím dostáváme nepřímou k jednomu tématu, a to je téma zakladatelů organizací. Neziskovky v naší zemi jsou pořád mladé organizace, nefungují tady víc než tři-

cet let. A zakladatelský tým je často nositelem velice silné myšlenky, ale po nějaké době jsou buď úplně vyčerpaní, nebo se z nich stávají kritici.

Aha. Ale když vidím to dítě kráčet špatným směrem, tak nemůžu mlčet. Je to přirozený proces.

Já sama jsem coby zakladatelka jedné neziskovky zvnitřňovala jeden příběh z židovského světa, z židovských mýtů o mamince Rabbi Löwa. Když ho čekala, a už byla v pokročilém stupni těhotenství, šla velmi úzkými uličkami tehdejšího Josefova, jel povoz a už to vypadalo, že jí to přitlačí na stěnu domu. V tu chvíli stěna ustoupila a vytvořila dost prostoru.

Jiný prostor, jiným směrem... Já jsem se takhle daleko ještě nedostal. To je asi dobrá rada pro mě.

Neberte to jako návod z mé strany, vy máte své organizaci co říct, to není rada, abyste to teď nechal úplně být.

Já se snažím být jemný, ale holky jsou na to citlivé. Snažím se být „gentle“ a snažím se být dialogický, ale současně ta energie ve mně je, neukotvená, silná.

Když mluvíme o vaší energii, tak vy kromě svých osobních témat se zabýváte tématem neznáčkujícího přístupu, což jste zmínil už na začátku v souvislosti s tím NUDZem. Co je to za projekt?

Projekt destigmatizace je pětiletý evropský projekt. Je to velká spousta aktivit, které míří na různé cílové skupiny. Já jsem odpovědný za cílovou skupinu uživatelů. Sám jsem uživatelem psychiatrické péče. Budou vznikat antistigmatizační a poradenské skupiny spolu s postupy, jak zakládat svépomocné kluby, jakým způsobem se organizovat, jakým způsobem o sebe pečovat. Co se týče těch uživatelů, což je moje sféra v tom obrovském projektu, tak jsem odpovědný za vytvoření manuálu práv lidí s duševním onemocněním, což je unikátní akce tady v Česku, hlavně rozsahem. Já se setkávám s různými lidmi, kteří vědí víc než já, například Matěj Strítěský z Ligy lidských práv, a další inspirativní lidi tady v Česku. Je nás velký tým a jsou tam i jiné skupiny jako je veřejná správa, zdravotníci atd., takže „destigma“, které máme doručit, bude aplikováno různým způsobem, různými metodami na různé skupiny. No a v rámci toho projektu destigmatizace vzniká iniciativa „Na rovinu“, kde stimuluje pomocí facebooku, přednášek, různých setkání schopnost lidí mluvit na rovinu o duševním zdraví a současně to „na rovinu“ má několik významů: Buď se dá na rovinu mluvit o duševním zdraví, položit na stejnou rovinu duševní a fyzické zdraví anebo zase v rámci myšlenky neexpertnosti se postavit na stejnou úroveň — uživatelé, laická veřejnost, odborná veřejnost... prostě velký destigmatizační projekt. Já jsem hrdý na to, že tam můžu být v týmu Petra Winklera, mám skvělou kolegyni Báru Chvátalovou, která mě oslovila k této práci a oslovila mě jako partnerka ve výcviku v dialogické praxi, kterou dělám v rámci „Narativu“ v Brně. Mám v sobě určitou míru nadšení do tohoto projektu, ale v současné době jsem limitován svou nemocí, což mě trochu mrzí, ale co se dá dělat.

Na druhou stranu, Rade, vaše nemoc může být dost důležitá v celém příběhu vaší práce. Já vám řeknu, kam mířím. Osobně znám jednoho peer terapeuta z komunitní organizace pro duševně nemocné lidi, který sám prošel léčbou psychózy a má zkušenost, kterou nemůže mít

člověk, který tímhle neprošel, je v tom cenný a velmi věrohodný. Je neocenitelné mít takovou zkušenost, nějak zpracovávanou či zpracovanou...

Jo, já to беру jako dar. Jako dar ji беру z 90 procent, protože mánie je neuvěřitelně kreativní stav (smích). Když je člověk schopen napsat, co se mu děje v hlavě, protože ty stavy dost často zapomínám, když jsem schopen, když tvořím, když mluvím s lidmi v tom manickém stavu o tom psát, tak sám sebe často překvapím, jak zajímavé myšlenky to můžou být a já v tom prožívání nějak rostu, učím se sám o sobě, je to na hraně spirituálního zážitku a každá ta epizoda je pro mě krokem vpřed. Nicméně, co se týče fungování tradiční společnosti, tak je jasné, že mě to limituje, že někam nedojdu, že nepřijdu na schůzku, že ji musím zrušit, nebo mám pak depresivní období, kde napak vůbec netvořím, nejsem schopen pracovat, a tak dále. Nemoc samotná je mi darem, nicméně nemoc zasazená do kontextu téhle společnosti je mi limitem.

Já si uvědomuju, i přes nějaké svoje osobní zkušenosti, jak vypadají kreativní procesy v hlavě. To, co popisujete v té manické fázi, je jeden ze způsobů, jak se vlastně „roztáčí“ kreativita, jak funguje.

„Roztáčí“, to je dobré slovo.

Biosyntéza (psychoterapeutický směr) pro to používá pojem rotace. Takovým opakem rotace je něco, čemu biosyntéza říká „kanalizace“ — „channeling“, což je takové vysoce úzké zacílení energie na jeden bod. Zamíříte šíp a pak střílíte. A ta rotace je vlastně proces hledání; může mít směr odstředivý, roztáčí se do prostoru, začne to mít obrovský záběr, jehož důsledkem je někdy únava až vyčerpání. Postupně jsem objevila, že rotace může mít také směr dostředivý. K zacílení se dostanete tak, že rotujete směrem dovnitř.

To mě uklidňuje (smích), že to není jenom destrukce, rozvíření, ale také z toho někdy něco vzejde. Já jsem byl zatím šťastný v tom, co moje stavy vytvořily, ať to byla hudba nebo malba, ať už je to nějaká práce, myslím si, že leccos se z toho dá nějakým způsobem použít nebo zúročit, ne vždy, ale často ano. A to mám vlastně jako ten dar. Jo, ten dar potřebuje péči.

Taky je tu téma vašeho jména, které není obvyklé. Část vašeho jména je asi pseudonym?

Ne, to v žádném případě! Moje jméno je moje jméno, které mám v občance. Dostal jsem se k němu tak, že jsem pobýval mimo republiku vícekrát, dost zásadní byla cesta kolem světa a druhá fáze byla, když jsem zhruba před dvěma roky dostal Fulbrightovo stipendium a odjel jsem tam studovat a dělat nějaký výzkum. Ten výzkum byl s lidmi bez domova, kteří jsou „queer“ a kteří jsou „trans“ a vlastně jsem se setkal s tím, že často se „nick names“, přezdívkou převádějí do reálného jména, protože v Americe není problém si požádat o alternativní jméno a příjmení.

Dalo by se říct, že vaše jméno je vaše alternativní jméno?

Já jsem trans, narodil jsem se jako žena a chtěl jsem genderově neutrální jméno, které vychází z toho, kdo jsem a Rad znamená v Americe radikální, ale ono se tím vyjadřuje v té zkrácené podobě něco jako skvělý — „It's rad, great, it's radical, it's good“, a já jsem chtěl nějaké pozitivní vyznění svého jména, a vlastně, po tom prvním pobytu v Americe, jsem požádal o změnu svého jména v České republice, aby splňovalo dva nároky: aby v něm byl aspekt aktivismu, boje a dobrodružství – to je Bandita a aby Rad přinášel

pozitivní energii. Teď když jezdím do Spojených států s tím svým novým jménem, tak to jméno je lidem velmi srozumitelné. V České republice není zas tak úplně srozumitelné, tady to lidi spíš mate, ale tam to ty lidi chápou, proč jsem si zvolil zrovna tohle.

Vy jste v Americe také psal knížku Naděje je na druhém břehu o ženách bez domova a taky jste tam dělal výzkum. Já jsem o té knížce psala do Fóra sociální práce, naši čtenáři už o ní nějaké povědomí mají. Přeci jenom je však cenné se s autorem knihy osobně setkat a spolu s ním jeho dílo reflektovat. Když se za tou publikací ohlížíte, s jakými je to pocity a vzpomínkami? Sběr dat, rozhovory a tvorba fotografií byly neuvěřitelně krásným procesem, krásná práce na pomezí umění a vědy, a to je asi kvalita, kterou jsem tam našel. Kvalita, kterou jsem se tam snažil vkládat a také akcent na neexpertnost, jak už moji, tak žen, které se zapojily. Výzkum byl super, ale psaní tak příjemné nebylo, protože moje energie, jak je rozkolísaná a neukotvená, tak je těžké zacílit a věnovat se něčemu dlouho a intenzivně.

Vaše knížka je přesto všechno velice čtivě napsaná, nakonec se vám, myslím, to zacílení podařilo.

Bylo to ale za cenu obrovského několikaletého vyčerpání.

Jak dlouho jste ji psal?

Rok.

Vy teď pracujete na nějaké publikaci? Jaké je vaše další literární činnost odborná nebo jiná? V rámci spolupráce s Toybox dávám dohromady comix, který zachycuje mé cesty i kotrmelce s duševním zdravím a tato knížka by měla být prezentována na podzim. Druhá kniha, kterou mám rozpracovanou v hlavě, a mám k tomu veškeré podklady a materiály, je kniha příběhů „děti“, mladých lidí, kteří cestují po Americe, jsou to lidé bez domova, kterým je většinou 18, 19, 20. Použil jsem stejnou metodu, vybavil jsem je jednorázovými fotoaparáty a doufal jsem, že se mi někdy vrátí. Z dvaceti fotáků, které jsem distribuoval, se mi jedenáct vrátilo, mapují skvělé fotky cest těch dětí bez domova po Americe, z nichž, z těch jedenácti je devět osob „queer“ — to je neheterosexuální, oni jsou buď transgender, nebo jsou gayové nebo jsou lesby nebo jsou fluidní v tom svém genderu — chvíli se cítí ženou, chvíli mužem a vlastně si v tom tak plynou. Víím, že to byly neuvěřitelně kreativní bytosti, které zacházely hodně i s modifikací svého těla. Byli různě výrazní, tetovaní, lakované nehty, krásné vlasy; často s velmi pohnutým osudem. Já bych moc rád velmi zjednodušeným způsobem dal dohromady tuto knihu, a chtěl bych publikovat needitované příběhy těchto lidí s jejich fotkami, nepovažovat to ani za výzkum, jen to nabídnout čtenáři jako knihu příběhů.

To je tak projekt na nejbližší tři roky, teď vám vyjde tak knížka — komiks na podzim.

Nyní bude prezentována ve formě obrazů na takové jedné výstavě v kinu Aero.

Moc ráda bych se tam přišla podívat. Co vás čeká v nejbližších dnech?

Já teď se snažím víc zapojit do dění okolo Sociálního centra Klinika, kde bydlím a čeká mě relax, nic zásadního.

Co to je za centrum?

Klinika je takové centrum na pražském Žižkově. Má několik funkcí, je tam sociální, kulturní a nějaká ideová základna a poskytuje se tam krizové bydlení lidem bez domova, aspoň to tam tak bylo v minulosti, nevím, zda tam v tuto chvíli někdo přebývá. Kulturní akce, to je jasné — výstavy, koncerty, sousedská setkání a tak dál a ten ideový prostor, který se tam poskytuje, spočívá v diskusích a festivalech myšlenek a podobně, které jsou třeba levicové. Ta klinika je vedená rovnostářsky, nehierarchicky a jsou tam pravidelná plenární zasedání, kde se rozhoduje, jakým způsobem to centrum bude organizováno, kdo co bude dělat, jaké akce tam budou, co se bude a nebude dít a tak dále. V rámci Kliniky vzniká politická kritika vůči současnému starostovi Prahy 3 – Alexandru Belluovi, ten vyvíjí snahy, aby Klinika zanikla, cílem této kritické odezvy a obrany je Kliniku zachovat a získat pro ni nějakou podporu.

Je něco, Rade, co jsme nezmínili, co je pro náš rozhovor ještě důležité?

Já bych se nechal překvapit, jak to bude vypadat napsané, ale přišlo mi to příjemné a dobře strukturované. A musím říct, že už dlouho jsem neměl příležitost dostat se na určitou metaúroveň, už dlouho jsem si takhle neuklidil ve své hlavě.

Z mého úhlu pohledu jsme šli takovou logickou cestou a vy jste ukázal něco z umění dialogu. Stačilo jen té přirozené trajektorii vašeho příběhu nebránit. Velmi vám, Rade, děkuji.

O autorovi: V letech 2007–2010 studoval sociální práci v Londýně na University of East London. Sám bydlel ve východním Londýně ve squatu. Píše, že se v rámci předmětu „Orální historie“ seznámil s profesorkou Molly Andrews, ředitelkou Centra pro narativní výzkum, feministkou a aktivistkou. Ta ho přivedla na myšlenku sbírat materiál o squattingu právě metodou orální historie. Materiál zpracoval v diplomové práci. Pak se vydal na Sibiř sbírat příběhy, s projektem Earthcircuit projel Rusko, Kanadu, Koreu a dostal se do USA. V roce 2013 dostal příležitost pracovat v organizaci „Jako doma“. Jak uvádí, bylo to období raketového růstu organizace a metoda orální historie přesně zapadala do filozofie práce „Jako doma“. V roce 2015 odjel do USA realizovat narativní výzkum zaměřený na příběhy LGBT bezdomovectví. V rámci svého pobytu absolvoval roční studium na Harvardské Univerzitě v oboru Economic Justice. Po návratu dále pracoval v Jako doma po dobu dvou let a v roce 2018 přijal nabídku Národního Ústavu Duševního zdraví rozšířit tým Destigmatizace, kde se věnuje destigmatizaci uživatelů psychiatrické péče.

